

Nyitva maradt az a kérdés, hogy a kipróbált munkamódszer mennyire van összhangban a közoktatásban és a közművelődésben alkalmazottakkal. Ha arra gondolunk, hogy a gyakorló pedagógus évente jut el családlátogatásra, a népművelők zömének ilyen kapcsolata sincs, akkor kevés érintkezési területet találunk. De ha csak néhány családlátogatás lesz kevésbé protokolláris vagy formális, akkor talán mégis érdemes foglalkozni ezzel a megoldással.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Sz. Fodor Katalin: Családok egymás közt. – Népművelési Propaganda Iroda, 1979.
Cseh-Szombathy László: Családszociológiai problémák és módszerek. Gondolat, 1979.
Pethő László: Tanyai családok. – Kultúra és közösség 1980/2.
F. Vankó Ildikó-Tatlyigás Katalin: Szakmai gyakorlat új módszerekkel. Kultúra és közösség 1981/2.

POÓR ZSUZSANNA
Ajka

Szimulációs nyelvtanulás általános iskolai tanulócsoportokban

Napjainkban egyre több szó esik a hazai idegennyelv-oktatás hatékonyabbá tételének szükségességéről. Az idegennyelvi ismeretek alapjainak lerakása általánosan az iskola alsó tagozatában kezdődik. Rendkívül fontos, hogy már e kezdeti szakaszban kialakuljon a gyermekekben egyfajta pozitív attitűd a nyelvekkel szemben, mert ez nagymértékben megkönnyíti majd az egyre bonyolultabbá váló nyelvi anyag elsajátítását.

Hogy mennyire lényeges kérdéssről van szó, magam is tapasztalhattam néhány éve megkezdett pedagógiai munkám során. Az orosz- és angolórákon alkalmam volt a 3., 4., 5. osztályosokkal való kapcsolatteremtésre, annak megfigyelésére, milyen érdeklődők, fogékonyak a gyermekek ebben a korban, milyen szívesen vesznek részt a nyelvi órákon. Munkahelyemen, az Ajkai Vörösmarty Mihály Általános Iskolában a fiatalabb tanulók nyelvekhez való viszonyát, a kora gyermekkori nyelvtanításnak a készségekre, képességekre, valamint a személyiségfejlődésre gyakorolt hatásait is figyelemmel kísérhetjük, itt ugyanis egy-egy kísérleti tanulócsoport tagjai már az óvodában megkezdhetik az orosz nyelvvel az ismerkedést. Ha pedig az ilyen kicsi gyerekek érzelmileg nem kötődnek a nyelvhez, nagyon nehéz, sőt szinte lehetetlen hosszú távon tartós eredményeket felmutatnunk.

Hogyan alakíthatjuk ki ezt a pozitív attitűdöt, és ezáltal hogyan tehetjük hatékonyabbá a nyelvtanítást?

Meg kell találnunk a megfelelő módszert a tanórai motiváltság, tanulói kezdeményezés, kreatív tanulás, aktív tanulói részvétel, sikerélmény optimális mértékben való biztosítására.

A *motiváció* nem a tanulók érdekeltté tétele. Nem azt jelenti, hogy munkájukkal önmaguknak vagy tanáruknak kívánnak örömet szerezni, hanem a tevékenységből és a kötelezettségből ered. Motiváltságról akkor beszélhetünk, ha diákjaink magukénak érzik a

tevékenységet, elfogadják a rájuk rótt szerepet, ebből eredően mindent megtesznek azért, hogy annak a tőlük telhető legjobb módon megfeleljenek. [1]

Természetesen nem elég, ha a tanár saját elképzelése és elvárása alapján osztogatja az általa kidolgozott szerepeket. A tanulók szívesebben vesznek részt az olyan munkában, amely során a saját ötleteiket is megvalósítani látják. A variatív és kommunikatív szintű feladatok megoldása alkalmával a *tanulói kezdeményezés* számtalan változata valósulhat meg.

Ne állítsuk diákjainkat minden esetben kész tények elé. Legyen szavuk a gyakorlás és automatizálás, esetleges kiegészítő anyag (országismeret, versek, dalok, mesék, játékok stb.) kiválasztása, megemlékezések, teadélutánok műsorának összeállítása során. Legyen alkalmuk önálló alkotó tevékenységre (lásd a későbbi példákat), *kreatív tanulásra*, hisz a kreativitás, „ha nem kap lehetőséget a kibontakozásra, megerősítést a felhasználásra, elsorvadhat, mint annyi más emberi tulajdonság.” [2]

A tanítási-tanulási folyamatban való *aktív tanulói részvétel* rendkívüli fontossággal bír, hisz nagymértékben hozzájárul a különböző készségek (beszéd-, kifejező-, vitakészség) fejlődéséhez, sikerélményt nyújthat. Ezzel szemben a passzív magatartás, bár segíthet pl. a hallás utáni megértés fejlesztésében, hosszú távon nem vezet eredményekhez a nyelv mint kommunikációs eszköz elsajátításában. A tanulói aktivitás számos alkalommal megnyilvánulhat a reprodukciós szinttől a verbális és non-verbális kommunikáció szintjéig, kibontakozására lehetőség van mind az új anyaggal való ismerkedés, mind a gyakorlás és rendszerezés során. Pl. diákjaink válaszolhatnak társaik vagy tanáruk kérdéseire, ők maguk tehetnek fel kérdéseket, következtetéseket vonhatnak le, beszámolhatnak élményeikről, párbeszédet folytathatnak, részt vehetnek nyelvtani gyakorlatok megoldásában, nyelvi játékokban. Ötleteikkel színesíthetik a tanórai tevékenységet. Az aktivitás a tanulók belső igényéből fakad, nem külső kényszer hatására jön létre. Az aktivitás tevékenységet eredményez, mely során, mint azt a következő adatok [3] bizonyítják, az elsajátítás mértéke igen jelentős:

Ismeretelsajátítás módja	Hatékonyság (tartós ismeretek %-os aránya)
Olvasás	10
Hallás	20
Látás	30
Hallás + látás	70
Hallás + látás + reprodukálás	80
Hallás + látás + tevékenység	90

Hogy a *sikerélmény* milyen fontos motivációs tényező, vitathatatlan. Meg kell adnunk a sikerélményt biztosító aktív részvétel lehetőségét minden tanulónak, hisz a padban üldögélés és hallgatás kezdetben kudarcélményhez, később közömbösséghez, lustasághoz, elkeseredettséghez vezethet.

Vajon melyik az a módszer, amely megfelel ezen kritériumoknak? Bizonyára többen keresték és találták meg a választ erre a kérdésre. Pedagógiai gyakorlatom során én a *szimuláció* alkalmazásával próbálkoztam nyelvi óráimon. Minthogy általános iskolás korosztállyal foglalkozom, játékos formája és ötletessége miatt ez kínált megfelelő lehetőséget a készségfejlesztésre, a teljesítmények javítására.

A szimulációs játékok célja valóságos helyzetek megismerése, az azokban való aktív tevékenység gyakorlása. Az oktatási folyamatban a szimuláció nem azonos az egyszerű szerepjátszással, hanem ahhoz szervesen kapcsolódó, annak elemeire épülő, de magasabb szintű tevékenység, melyben jóval nagyobb szerephez jut a tanulói fantázia, kezdeményezés, kreativitás. A pedagógus nem a bíráló szerepét tölti be, hanem előkészít, segítséget nyújt, megfigyel, és mindezt a háttérbe húzódva teszi. A tanulók nem színészek, hanem a reális tevékenységbe magukat beleélő résztvevők. A fő játékszabály a szereppel való azonosulás.

A szimuláció három lényeges eleme:

1. a tevékenység reális volta;
2. szimulált (nem valóságos) környezet;
3. szerkezet (a tényeket a tanárnak kell biztosítani, nem pedig a tanulóknak ki-gondolniuk). [4]

A szimuláció kiválasztásakor először meg kell határozni a célokat, figyelembe kell venni a diájkaink életkori sajátosságait, tudásszintjét, képességeit. (A képességek túl-, illetve alulértékelése, így a szimuláció helytelen megválasztása frusztrációhoz vezethet.) A tervezés során nem szabad megfeledkeznünk a rendelkezésre álló időről, a tanulók létszámáról sem.

A jól felépített szimulációs játékok növelik a tanulók kreativitását, tágítják látókörüket, sokoldalú elemző gondolkodásra nevelnek, a figyelmet az alapismereteken túl a kapcsolatokra irányítják. A szimulációs módszerek alkalmazása a kognitív tartalmú ismeretek elsajátítása mellett olyan általános nevelési célkitűzéseknek megfelelő elemekkel is gazdagítja a tanulót, mint a döntéshozatali készsége, interperszonális kommunikáció, mások véleményének figyelembevétele, többféle megoldási lehetőség mérlegelése. [5]

A szimuláció segít a gátlások feloldásában. A tanulók megfélemlenek arról, hogy tanáruk figyelni őket. Beleélik magukat az adott helyzetbe. Cselekszenek, kommunikálnak, amely során maga a tevékenység bír elsődleges fontossággal. A hibák javítása a szimulációt követő megbeszélés feladata.

Mindez azonban nem megy egyik napról a másikra. Mivel általános iskolásokról van szó, kiemelten fontos szerepet játszik a fokozatosság. Első feladatunk minden esetben az ismeretanyag elsajátítása. Soha ne kívánjunk produkciót ismeretlen témában, új nyelvtani vagy lexikai anyag alkalmazását szükségessé tevő szituációban, hisz ezzel mi magunk okoznánk kudarcélményt a gyerekeknek, akik hiányos ismereteik következtében eleve képtelenek lennének a feladat megfelelő szintű megoldására. A tananyag elsajátítása után kerülhet sor a begyakorlásra, annak készségi szintre emelésére.

A fokozatosság kritériumának megtartása érdekében lényeges, hogy a reprodukív szintről induljunk, és a variatív szintű feladatokon keresztül jussunk el a kommunikációs szintig. (Tényleges szimulációról csak a legmagasabb szinthez kapcsolódó gyakorlatok esetében beszélhetünk.)

A *reproduktív szintű feladatok* célja a társalgási nyelv gyakran használt szófórdulatainak, kifejezéseinek változtatás nélküli ismételtetés útján, mintamondatok formájában történő begyakorlása. A feladat lényegéből eredően célszerű rövid, de teljes egységeket kiválasztanunk, nem szem elől tévesztve az életszerűség kritériumát. Az ilyen egyszerű párbeszéd általában három replikát (kezdeményezés, reagálás, viszontreagálás) tartalmaznak. Nézzük meg, mit jelent mindez a gyakorlatban: [6]

- Извините, вы не скажете, где кафе "Марс"?
- На улице Гоголого, недалеко отсюда.
- Спасибо большое.

A gátlások leküzdését segíti, ha az ehhez hasonló rövid beszélgetéseket a párok egyidejűleg folytatják. Így csak partnerük jelenlétét észlelik, őket sem figyeli senki direkt módon. Tanáruk közöttük sétálva hallgathatja őket, és csak szükség esetén avatkozik be.

A reprodukív szintű feladatok segítségével tanulóink elsajátíthatják, begyakorolhatják az egyes nyelvi fordulatok adott helyzetekben való alkalmazását, figyelmet fordítva a helyes kiejtésre és intonációra, nyelvtani szerkezetekre. Miután ez megtörtént, sor kerülhet a szituációk körének bővítésére. Ezt biztosítják a *variatív szintű feladatsorok*, ahol már nem az adott szöveg hű ismételtetése a cél, hanem a megadott kérdés- és válaszvariációk közötti helyes válogatás. Így a tanulóknak lehetőségük nyílik arra, hogy az ismertett kifejezések tetszés szerinti, de értelemszerű felhasználásával saját elképzelésüknek megfelelően változtassák pl. a helyet, időt, szereplőket a változatlan szerkezeten belül. Itt is történhet egyidejű gyakorlás, de utána hasznos lehet néhány pár meghallgatása. Hadd szemléltessem az elmondottakat egy példával:

— Скажите, пожалуйста, как потасту к вокзали?*

— Лучше всего на такси.**

* к музею
в парк
на стадион

** Идите прямо, потом налево.

Сядьте на автобус 5., и выходите через пять остановок.

Сядьте на метро, и выходите через одну станцию.

A variatív szint nélkülözhetetlen lépés a tanulók nyelvi önállósága, a *kommunikációs szint* felé vezető úton. A kommunikációs szinten belül négy, eltérő nehézségi fokú feladattípust különböztettem meg: a „nyitott feladatot”, a *befejezetlen párbeszédet*, a *kreatív kommunikációs feladatot* és a *szabad kommunikációs feladatot*.

Az első típusba tartozó feladatok nyitottságát az biztosítja, hogy a megadott körülményeken (hely, idő, szereplők stb.) és néhány felhasználandó kifejezésen túl a tanulók szabad kezűt kapnak a szimuláció alakításában. Az ilyen feladatmegoldás során már – az előző szintek gyakorlattípusaival szemben – megvalósulhatnak diákjaink ötletei, ha egyelőre csekély mértékben is. A feladat ismertetése után a pároknak, illetve csoportoknak rövid gondolkodási idő áll rendelkezésére, hogy az együtt dolgozók egyeztetéssék mondandójukat. Meghallgatásukra csak ezután kerül sor. Lássunk egy példát:

Туристы приехали в Москву ночью. Они стоят перед вокзалом. Города они совсем не знают.

- стоянка такси
- Такси свободно?
- Вам куда?

A második feladattípus lényege már a nevében is benne rejlik: A tanár vagy a tanulók által felolvasott; előzetes konzultáció alapján néhány tanuló által eljátszott; vagy ahol erre lehetőség kínálkozik, képmagnetofon segítségével bemutatott párbeszéd részletet kell befejezni. Itt a megoldás már teljes mértékben a gyerekek ötletei szerint alakul ki. Érdekes, változatos, sőt humoros változatok szülehetnek. A gördülékeny bemutatás érdekében jó, ha itt is biztosítunk gondolkodási időt. A tanulók a következőhöz hasonló feladatokat kaphatnak:

Джон и Роджер гуляют по Москве. Они слышали, что в кафе "Марс" продаётся вкусное мороженое. Но как туда попасть?

- Давай, стросим у милиционера, где кафе "Марс".
- Товарищ милиционер, вы не скажете, где кафе "Марс"?
- ???

A kreatív kommunikációs feladat sikeres megoldásának egyik előfeltétele az ötletgazdagság, az alkotó gondolkodás. Ennek hiányában nehéz lenne kibontakoztatni a szimulációt. A gyerekek fantáziája viszont kimeríthetetlen, így aggodalomra e téren nincs okunk. A feladatrendszer lépcsőzetes felépítésével (az egyszerűbbtől fokozatosan haladtunk a bonyolultabb felé) pedig épp az volt a célunk, hogy elhárítsuk a nyelvi akadályokat, leküzdjük az esetleges gátlásokat. A feladat ismertetésekor meg kell adnunk a szimulációs szerkezetet (ezen belül pl. a helyet, időt, szereplőket, egyéb körülményeket). Erre azért van szükség, hogy elkerüljük a csapongást, a tárgytól való elkalandozást.

Természetesen nem mindenki viselkedik egyformán bátran és határozottan a szimulációs játékok során. Viszont minden egyes tanulóknak biztosítanunk kell a részvételi lehetőséget. Ez elérhető úgy, ha a kevésbé vállalkozó szelleműek, legalábbis kezdetben, néhány szót szóló háttérszereplőt (pl. járókelő, rendőr) alakítanak – amint ez a következő szimulációban is elképzelhető:

Такси! Таксии!

(3—4 человека, 7 часов утра, остановка автобуса)

A legmagasabb szinthez tartozó szabad kommunikációs feladat során a résztvevők egymás gondolatait nem ismerve, tevékenység közben alakítják a szituációt. Ez véleményem szerint az általános iskolai oktatás jelenlegi szervezeti formájában irreális követelmény lenne, ugyanis ritkán találkoznak a képességek, jártasságok, készségek szintjén homogén összetételű tanulócsoportokkal.

Már említettem, hogy a szimuláció során a pedagógus a háttérbe húzódik, és irányító, segítő, megfigyelő szerepet tölt be. Felmerül a kérdés: mikor és hogyan javítsunk, értékeljünk? A tevékenységet megszakítani semmiképpen nem lenne helyes, mert ezzel megzavarnánk a résztvevőket, széttördelnénk a jelenetet. Mindenképpen a szimulációt követő megbeszélésre kell hagyatkoznunk, amikor is mind a résztvevők, mind a megfigyelők (pedagógus, tanulótársak) elmondhatják véleményüket a látottakkal kapcsolatban. Ilyenkor azonban az észsre való koncentráció következtében elsikkadhatnak a kisebb nyelvtani, kiejtésbeli és intonációs hibák. Többnyire csak a típushibákra és a súlyosabb tévedésekre sikerül felhívni a figyelmet. A technika azonban segítségünkre sietett: az egyes tevékenységsorok képmagnetofonos rögzítéssel utólag aprólékosan, minden szempontból kielemezhetők. [7]

Végül még egy fontos kérdés: mikor jut minderre idő? A szimulációt a már megszerzett ismeretek begyakorlására tartom leginkább alkalmasnak. Így a gyakorló, ismétlő, rendszerező jellegű tanórákon (órárszletekben) lehetőség nyílik alkalmazására. Egy-egy rövid, tárgyhoz illő szimuláció órák elején nagyszerű alkalmat kínál az idegennyelvi beszédre való ráhangolódásra. Felhasználható egyik témáról a másikra történő átvezetés-ként is.

Mivel nyelvitanári koncepciómban központi helyet foglal el a szimuláció mint eljárásrendszer, pályám során szeretném az azt megalapozó és annak eredményeit kikristályosító, hagyományos és új módszereket, eszközös eljárásokat elsajátítani, továbbfejleszteni.

JEGYZETEK

- [1] Jones, Ken: Why use simulations? című cikke alapján. In: Simulations in Language Teaching, Cambridge University Press, Cambridge, 1982. 4–18. oldal.
- [2] Mérei Ferenc: Előszó a magyar kiadáshoz. In: Erika Landau: A kreativitás pszichológiája. Tankönyvkiadó, Budapest, 1974. 7. oldal.

- [3] *Millon, W.*: Audio-Vision – Nur Vision? Österreichische Milchwirtschaft, 1974. 29. évf. 11. sz. 3–4. oldal alapján.
- [4] *Jones, Ken*: Why use simulations? 4–5. oldal.
- [5] *Hámori Miklós*: A szimuláció szerepe az oktatásban. Pedagógiai Technológia, 1982. 1. sz. 14. oldal.
- [6] A következő orosz nyelvű feladatok alkalmasságát gyakorlati kipróbálás során igazolódni véltem. A közlekedéssel, tájékozódással kapcsolatos beszélgetéseket a 8. osztályos tankönyv „По Москве” című olvasmányához kapcsoltam, de helyet kaptak az orosz nyelvi kísérleti csoportjaim tananyagában is.
- [7] Az Ajkai Vörösmarty Mihály Általános Iskolában az 1983/84-es tanévtől a képmagnetofon nyelv-tanításban való felhasználhatóságát vizsgáló kísérleten belül szerepet kapnak a szimulációs gyakorlatok is.

FELHÁSZNÁLT IRODALOM

- Éva Erzsébet*: A kreatív gondolkodás fejlesztésének lehetőségei az alsó tagozatos orosz nyelvi órákon. Idegen nyelvek tanítása, 1980/3., 65–69. oldal.
- Hámori Miklós*: A szimuláció szerepe az oktatásban. Pedagógiai Technológia, 1982/1. 8–14. oldal.
- Jones, Ken*: Why use simulations? In: Simulations in Language Teaching. Cambridge University Press, Cambridge, 1982. 4–18. oldal.
- Mérei Ferenc*: Előszó a magyar kiadáshoz. In: Erika Landau: A kreativitás pszichológiája. Tankönyvkiadó, Budapest, 1974. 5–13. oldal.
- Millon, W.*: Audio-Vision – Nur Vision? Österreichische Milchwirtschaft, 1974. 29. évf. 11. sz. 3–4. oldal.
- Póór Zoltán*: A képmagnó felhasználásának lehetőségei az idegen nyelvek oktatásában. Audiovizuális Közlemények, 20. évf. 1983/4. 296–301. oldal.
- Willis, Jane*: 101 ways to use video. In: Video Applications in English Language Teaching. Pergamon Press – The British Council, 1983. 43–55. oldal.